

Rahaliiton rakentaminen – kokemuksia Frankfurtin ja Helsingin näkökulmasta

Studia Monetaria -luento Suomen Pankin Rahamuseossa Helsingissä 1.3.2005

Euroopan talous- ja rahaliiton (EMU) rakentaminen on hyvin moniulotteinen prosessi, jolla on pitkät juuret Euroopan poliittisessa ja taloudellisessa historiassa. Ja vaikka rajoituttaisiin aivan lähiaikojenkin kehitykseen ja nykypäivään – rahaliittohan vaatii jatkuvaa huolenpitoa ja kehittämistä, jotta sen hyödyt saadaan täysimääräisesti kansalaisten hyväksi – en mitenkään voi käsitellä niitä kaikkia tässä esityksessäni. Otsikossani viittaan omiin kokemuksiini rahaliiton rakentamisesta, mikä luonnollisesti jo luo rajoja esitykselleni, mutta niitäkään ei aikani salli – sortumatta aivan pintaraapaisuihin – kaikilta osin esitellä. Siispä aion esitellä teille kokemuksiani rahaliiton erään keskeisen rakennuspuun pystyttämistä, nimittäin rahapolitiikan ja yleensä keskuspankkitoiminnan avoimuuden ja läpinäkyvyyden periaatteita ja toimintoja.

Teen sen niiden kokemusten valossa, joita minulle kertyi lähes kuuden vuoden aikana työskentelystä ensin EMI:ssä eli rahaunionia valmistelevassa Euroopan rahapoliittisessa instituutissa ja sen jälkeen Euroopan keskuspankissa, sekä nyt sitten kotimaasta – Eurojärjestelmän yhden jäsenen eli Suomen Pankin näkökulmasta. Olen nyt ollut Suomen Pankin johtokunnassa 4½ vuotta.

Olin Frankfurtissa vuoden 1995 kesäkuusta vuoden 2000 marraskuuhun asti, eli minulla oli onni olla ensin EMI:ssä seuraamassa jäsenmaiden lähentymistä ja sitä syntykö EMU eli Euroopan talous- ja rahaliitto ja sitten mukana rakentamassa uuden suuren valuutta-alueen keskuspankkia EKP:ta. Työpaikkani, ja samalla keskeisen rahaliiton instituution nopeaa syntyä kuvaa se, että kun tulin EMI:in, meitä oli noin 120 ja kun lähdin sieltä, joukkomme oli kasvanut yli tuhanteen.

Näistä silminnäkiän lähtökohdista aion nyt esitellä teille EKP:n rahapolitiikan avoimuutta ja yleensä EKP:n ja Suomen Pankin avoimuutta ja tilivelvollisuutta. Muistelen myös Euroopan rahapoliittisen instituutin aikaa, jolloin avoimuuden puitteet luotiin. Sitten kerron EKP:n avoimuuspolitiikan toteuttamisesta ja siitä mikä on Suomen Pankin osuus sen toteuttamisessa. Lopuksi muistelen joitakin tärkeitä henkilöitä, joiden sanoma on kirkastanut minulle EMUa, EU:n integraatiota ja eurooppalaisuutta - josta on tullut minulle Suomeen palattuani jopa missio.

1. Euroopan keskuspankin ja EKP:n riippumattomuus ja tilivelvollisuus EU:n perustamissopimuksessa

Selkeänä mandaattina hintavakauden ylläpitäminen

Rahaliiton institutionaaliset rakenteet perustuvat Maastrichtin sopimukseen ja ne on muotoiltu erittäin huolellisesti. Sen arkkitehtuurissa on erityisesti painotettu niitä asioita, joita uskottavan ja vakaan rahapolitiikan harjoittaminen vaatii, sekä järjestelmän legitimiisyyttä jäsenmaiden kannalta. Tehtävä ei ollut aivan yksinkertainen, koska uskottavuuden ja hintavakauden varmistamiseksi yhteistä rahaa hallitsevasta keskuspankista piti tehdä itsenäinen ja eristää se politiikasta. Mallina oli Saksan Bundesbank. Saksan rahapolitiikka oli ollut onnistuneinta koko sodan jälkeisen ajan. Vuosina 1949–1998 Saksan vuotuinen inflaatio oli keskimäärin 2,9 %, kun keskimääräinen inflaatio Yhdysvalloissa samana aikavälinä oli 4,0%, Ranskassa 5,7% ja Iso-Britanniassa 6,2 %. (Meillä Suomessa inflaatio oli tuona aikana keskimäärin 6,1 %.) Tommaso Padoa-Schioppa – EKP:n johtokunnan jäsen, jolla on pitkä perspek-

tiivä rahaliiton rakentamiseen mm. toimimisesta Jacques Delorsin komitean sihteerinä – toteaa kirjassaan "The euro and its central bank", että Bundesbankin institutionaalinen riippumattomuus, keskittyminen hintavakauden tavoitteeseen keskipitkällä aikavälillä ja väsymätön toiminta toimiensa selostamiseksi ja julkisen mielipiteen valistamiseksi olivat niitä rahapolitiikan piirteitä, jotka vähitellen levisivät Euroopassa ja jotka haluttiin ottaa myös EMU:n malliksi ja varmistaa Maastrichtin sopimuksessa.

Riippumattomuus ja tilivelvollisuus käyvät käsi kädessä

Onkin perusteltua, että hintavakauden ylläpitämisestä eli rahan arvon turvaamisesta vastaa rahaliitossa riippumaton keskuspankki, johon mahdolliset poliittiset paineet eivät vakuuta. Demokraattisen oikeutuksen peruselementti on kuitenkin tilivelvollisuus. Keskuspankin on oltava tilivelvollinen suurelle yleisölle ja sen valitsemille kansanedustajille. Rahapoliittisen päätösvallan luovuttaminen riippumattomalle keskuspankille on oikeutettua, jos keskuspankin tehtävä eli mandaatti on selkeästi määritelty. Kun mandaattina on ennen kaikkea hintavakauden ylläpitäminen, suuren yleisön on helpompi nähdä riippumaton keskuspankki tilivelvollisena. Tilivelvollisuutta voidaan pitää riippumattoman keskuspankin laillisena ja poliittisena velvollisuutena selittää ja perustella päätöksensä selkeästi kansalaisille ja heidän valitsemilleen kansanedustajille. Näin keskuspankki on vastuussa tavoitteidensa saavuttamisesta. Tilivelvollisuudesta seuraa, että keskuspankin on suoriuduttava tehtäviään mahdollisimman hyvin.

EKP on perustamissopimuksen nojalla luotu elin ja toimii sille sopimuksessa annettujen valtuuksien puitteissa. Sillä on lakisääteinen tehtävä ylläpitää hintavakautta euroalueella sekä hoitaa muita koko euroaluetta koskevia keskuspankkitoimintoja. Näin ollen EKP on ensisijaisesti tilivelvollinen Euroopan unionin kansalaisille, joilta perustamissopimuksessa määritelty laillinen oikeutus on peräisin, sekä virallisemmin Euroopan parlamentille, joka on ainoa EU:n kansalaisten suoraan valitsema toimielin.

EKP:n tilivelvollisuus Euroopan parlamentille on määritelty perustamissopimuksessa Eurojärjestelmän institutionaalista riippumattomuutta kunnioittaen. Perustamissopimuksen mukaan EKP:llä on useita raportointivelvollisuuksia (esimerkiksi vuosikertomuksen esittäminen Euroopan parlamentille, komissiolle ja EU:n neuvostolle), ja tilivelvollisuuden varmistamiseksi sen on selostettava toimintaansa säännöllisesti Euroopan parlamentille. Sopimuksessa myös mainitaan velvoittavana neljännesvuosijulkaisun julkaiseminen.

2. EMI-aika ja EKP:n alku – avoimuuden puitteita luomassa

Mutta palataan takaisin muisteloihin ja EMI:n aikaan ja EKP:n alkuaikoihin. Tulen siis töihin EMI:in eli Euroopan rahapoliittiseen instituuttiin kesällä 1995. EMI oli perustettu 1.1.1994, jolloin Euroopan talous- ja rahaliiton ns. toinen vaihe käynnistyi. (Talous- ja rahaliittohan oli sovittu toteutettavaksi Delorsin komitean hahmottelemassa muodossa kolmessa vaiheessa, joiden aikana maitten taloudet asteittain konvergoituisivat siten, että 1.1.1999 olisi mahdollista ottaa käyttöön yhteinen raha euro.) Toinen vaihe oli keskeinen siinä mielessä, että sen lopussa arvioitaisiin, mitkä maat täyttäisivät Maastrichtin sopimuksen kriteerit euron käyttöönottamiseksi – eli lähentymisen riittävyden lopullinen arviointi oli sovittu tapahtuvaksi tuolloin. Luonnollisesti EMI:n toinen keskeinen toiminta-alue oli huolehtia valmistelevista (pitkälti teknisistä) toimenpiteistä yhteisen rahan käyttöön ottamiselle.

EMI:n lähentymisraportit pyrittiin tekemään läpinäkyvästi ja tasapuolisesti

Itse olin mukana maiden lähentymiskriteerien tarkastelussa – ns. lähentymisraporttien laatimisessa eli sen arvioimisessa, miten maat täyttävät ns. Maastrichtin kriteerit. Mielestäni EMI:ssä oli aito pyrkimys mahdollisimman läpinäkyvään ja tasapuoliseen raportointiin.

Nämä asiat olivat meidän keskusteluissamme alati. Ne koskivat ennen kaikkea tiedonsaantia: peräsimme mailta alati tietoja ja niiden taustoja. Oltiin rakentamassa rahaliittoa, mutta etenkin reaalityöntöä kuvaavat tilastot olivat paljolti kansallisia, harmonisoimattomia, lukuun ottamatta harmonisoitua kuluttajanhintaindeksiä, joka oli nimenomaan laadittu rahaliittoa varten. Tuolloin viimeistään opin ymmärtämään riippumattomien tilastoviranomaisen roolin – heidän työtään olin toki arvostanut aina. Nyt ymmärrämme ehkä vielä aikaisempaakin selkeämmin tilastojen merkityksen sekä rahaliiton rakentamisessa että rahaliiton toimintasääntöjen noudattamisen kannalta. Viittaa tässä luonnollisesti myös vakaudesta ja kasvusopimuksen noudattamiseen, jonka valvonta ja noudattaminen edellyttävät avoimia ja oikeita tilastoja!

Toinen esimerkki liittyy rahapolitiikan strategian määrittelyyn. Ymmärrettiin heti alusta, että kun ryhdytään tekemään rahapolitiikkaa usealle maalle, on oltava läpinäkyvä ja avoin. Oli määriteltävä mahdollisimman tarkkaan rahapolitiikan strategia eli se tapa, millä rahapolitiikka käytännössä mitoitetaan – mitä tekijöitä tarkastellaan, kun päätetään euroalueen korkotasoa säätelevien ohjauksorkojen muutoksesta. Voitaneen sanoa, että heti alusta lähtien oli selvää, että EKP:n rahapolitiikan strategia haluttiin kirjoittaa auki, määriteltiin se sitten miten tahansa. Ymmärrettiin, että kun rahapolitiikkaa harjoitetaan monista suvereenista maista koostuvalla alueella, on sen välttämättömän uskottavuuden saavuttamiseksi selostettava uuden rahapolitiikan periaatteet mahdollisimman hyvin ja siinä keskeistä on hyvin määritelty rahapolitiikan strategia, eli rahapolitiikan konkreettinen tavoite – mitä tarkoitetaan hintavakaudella, sekä mitä indikaattoreita tarkastellaan ja miten niitä analysoidaan.

Tässä yhteydessä on hyvä muistuttaa, että vasta aivan viime vuosikymmenen aikana keskuspankkien avoimuudelle on alettu panna enemmän painoa – tunnettuja sitaatteja keskuspankin ja keskuspankkiirien kommunikoimattomuudesta osana ammattia on runsaasti. Puhutaan "hiljaisesta rahasta". Ei niinkään kaukaa ole ne ajatukset, joiden mukaan hyvä keskuspankkiiri toimii enemmän vain kulisissa julkisuutta ja mediaa välttäen: "keskuspankin ei ole tapana selostaa toimiaan – ne puhukoot itse puolestaan". EKP:n johtokunnan jäsen Otmar Issing kertoo hienossa esitelmässään "Kommunikation, Transparenz, Rechenschaft – Geldpolitik im 21. Jahrhundert" (29.9.2004) lukuisia esimerkkejä tästä. (Esitelmä on löydettävissä netistä www.ecb.int.)

Kun päätös maista, jotka omaksuisivat euron 1999 alusta, tehtiin vuoden 1998 vappuna ja Euroopan keskuspankki perustettiin sekä EKP:n johtokunnan jäsenet nimitettiin, aikaa oli vain runsas puoli vuotta laittaa pystyyn uuden keskuspankin käytännöt. Tuo aika kesäkuusta joulukuuhun 1999 oli ehkä kiireisintä työelämää, mitä olen kokenut. Kirjaimellisesti EKP:ssa tehtiin töitä yötä päivää. Silloin myös pantiin pystyyn käytännössä EKP:n rahapolitiikan viestintä, joka suurin piirtein sellaisenaan on edelleen voimassa, mikä tavallaan osoittaa sen toimivuuden.

Keskuspankin tilivelvollisuuteen liittyy avoimuus ja läpinäkyvyys

Kuten sanottua, EKP:n rahapolitiikan viestinnän puitteet tulevat Maastrichtin sopimuksesta, mutta modernia keskuspankkia perustettaessa haluttiin olla kunnianhimoisempia avoimuuden suhteen. Järjestelmän legitimizeetti jäsenmaiden ja kansalaisten silmissä sekä kunnan tuntuma paikallisiin olosuhteisiin vaativat, että uudella keskuspankilla on tukevat juuret kaikissa jäsenmaissa ja niiden kansallisissa rahoituskeskuksissa. Yhteisestä keskuspankista, joka harjoittaisi rahapolitiikkaa – tällä hetkellä yli 300 milj. eurooppalaiselle - ei siis voinut rakentaa mitään etäistä "norsunluutornia".

Seuraavaksi muutama sana keskuspankin avoimuudesta – mitä sillä tarkoitetaan. Tästäkin keskusteltiin Frankfurtissa erittäin paljon kun EKP:tä perustettiin.

Keskuspankin avoimuus on tilivelvollisuuteen läheisesti liittyvä, mutta silti erillinen käsite. Avoimuus voidaan määritellä toimintatavaksi, jonka mukaan keskuspankki välittää suurelle yleisölle ja markkinoille olennaiset tiedot strategiastaan, arvioistaan sekä rahapolitiittisista päätöksistään ja menettelytavoistaan tyhjentävästi, selkeästi ja ajantasaisesti. Nykyisin useimmat keskuspankit EKP mukaan lukien pitävät avoimuutta rahapolitiikan keskeisenä osatekijänä ja korostavat tehokkaan viestinnän tärkeyttä ja asianmukaista kanssakäymistä yleisön kanssa. Kaikilla toimilla pyritään viime kädessä lisäämään rahapolitiikan ymmärrettävyyttä yleisön keskuudessa ja sillä tavoin parantamaan rahapolitiikan uskottavuutta ja tehokkuutta. Kaikkien etu on että markkinoilla toimivat tekisivät mahdollisimman vähän arviointivirheitä rahapolitiikan suunnan suhteen.

Avoimuus lisää rahapolitiikan tehokkuutta monestakin syystä.

Ensinnäkin kertomalla selkeästi tehtävästään ja sen täyttämisestä keskuspankki pystyy lisäämään uskottavuutta. Kun keskuspankki mielletään kykeneväksi ja halukkaaksi täyttämään tehtävänsä, yleisön hintaodotuksilla on hyvä kiinnekohta. On erityisen hyödyllistä, että keskuspankki tiedottaa usein talustilannetta koskevista arvioistaan - ennusteista. On myös hyvä, jos keskuspankit kertovat avoimesti ja realistisesti, mitä rahapolitiikalla voidaan saada aikaan ja, mikä tärkeintä, mihin sillä ei voida vaikuttaa. (Rahapolitiikalla ei voida vaikuttaa ongelmiin, joiden alkuperä on muualla kuin rahataloudessa – rahapolitiikalla ei voida pysyvästi kompensoida esimerkiksi rakenteellisista syistä aiheutuvaa kysynnän heikkoutta.)

Toiseksi vahva sitoutuminen avoimuuteen velvoittaa rahapolitiikan päätöksentekijät itsekuuriin, joka osaltaan varmistaa, että rahapolitiittiset päätökset ja selvitykset tehdään ajan mittaan johdonmukaisesti. Koska yleisön mahdollisuudet arvioida rahapolitiittisiä toimia paranevat, tällainen sitoutuminen lisää päättäjien kannustimia täyttää tehtävänsä asianmukaisesti.

Kolmanneksi ilmoittamalla julkisesti rahapolitiikan strategiansa ja tiedottamalla talouskehitystä koskevista säännöllisistä arvioistaan keskuspankki ohjaa markkinoiden odotuksia niin, että arviot voidaan muodostaa yhä tehokkaammin ja täsmällisemmin. Avoimuus auttaa markkinoita ymmärtämään rahapolitiikan systemaattista reagointia talouskehitykseen ja häiriöihin ja siten ennakoimaan rahapolitiikan yleistä suuntautumista keskipitkällä aikavälillä, mikä puolestaan lisää rahapolitiittisten toimien ennustettavuutta, jonka tärkeyteen viitatin jo edellä.

Ennustettavuus puolestaan on tärkeää rahapolitiikan toteuttamiselle. Koska keskuspankit voivat kontrolloida suoraan vain hyvin lyhyitä korkoja, lyhyiden korkojen odotetulla kehityksellä pitkän ajan kuluessa ja epävarmuuteen liittyvillä preemioilla on myös tärkeä merkitys rahapolitiikan välittymisessä talouteen. Jos markkinoiden toimijat pystyvät suurin piirtein ennakoimaan rahapolitiittiset toimenpiteet, rahapolitiikan (odotetut) muutokset välittyvät rahoitusmarkkinoita kuvaaviin muuttujiin nopeasti. Tämä puolestaan voi nopeuttaa rahapolitiikan välittymistä sijoitus- ja kulutus päätöksiin ja kiihdyttää tarpeellisia taloudellisia tasapainottamistoimia ja siten mahdollisesti parantaa rahapolitiikan toimivuutta.

3. Summa summarum: EKP:n rahapolitiikan strategia ja viestintä

EKP:n ja Eurojärjestelmän rahapolitiikan viestintä on organisoitu seuraavasti:

Kerran kuussa EKP:n pääjohtaja pitää lehdistötilaisuuden jossa hän esittää ns. ”introductory statement”in, jossa hän esittelee rahapolitiikan päätöksen selostamisen ja jonka jälkeen tiedotusvälineiden edustajilla on mahdollisuus esittää kysymyksiä. Tämä lehdistötilaisuus on EKP:n neuvoston kuukauden ensimmäisen kokouksen jälkeen. Tässä kokouksessahan pääsääntöisesti tehdään korkopäätös (päätös on myös se että rahapolitiikkaa – korkoja ei muuteta). Pääjohtajan puhe ja keskustelun kysymykset ja vastaukset viedään lähes välittö-

mästi EKP:n nettisivuille – molemmat myös suomennetaan. Tiedotetta lukiessa huomaa heti, että se on organisoitu strategiapiilarien avulla: ensiksi kommentoidaan kustannuspaineita ja kysyntätilannetta (reaalitalouden pilari) ja sitten siirrytään kommentoimaan rahan määrän kasvua ja pankkiluottoja (rahataloudellinen pilari). Saman rakenteen löytää myös niistä rahapoliittisista katsauksista, jotka EKP säännöllisesti julkaisee kuukausikatsauksessaan noin viikko tämän kokouksen jälkeen. EKP:n kuukausikatsauksessa selostetaan tarkemmin korkopäätöksen taustalla olevaa talous- ja rahoituskehitystä rahapoliittisen strategian valossa. Kuten edellä mainitsin, rahapolitiikan strategia on selostettu ja julkistettu tarkoin ja siihen kuuluu myös hintavakauden kvantitatiivinen määrittely. (En lähde tarkemmin selostamaan strategiaa, mutta siihen voi tutustua myös täällä museossa olevista paneeleista). Kahdesti vuodessa julkaistaan ennusteet. Ja luonnollisesti EKP:n pääjohtaja ja johtokunnan jäsenet – sekä koko EKP:n neuvoston jäsenet selostavat rahapolitiikkaa ja koko Eurojärjestelmän tavoitteita ja toimintaa puheissaan ja haastatteluissaan.

Euroopan keskuspankin ja muiden keskuspankkien välillä on eroja mitä tulee avoimuuteen. Esimerkiksi Eurojärjestelmä tarjoaa reaaliaikaista informaatiota. Muut keskeiset keskuspankit – Yhdysvaltain Fed, Bank of England, Bank of Japan – antavat korkopäätöspäivänä vain lyhyen tiedotteen – eivät siis tapaa tiedotusvälineitä kuten EKP. (Japanin keskuspankki tapaa lehdistöä 2–3 päivää kuukauden toisen korkokokouksensa jälkeen.) Toisaalta EKP ei julkaise pöytäkirjoja kokouksistaan (julkaisee ne vasta 30 vuoden jälkeen) eikä siis anna tietoa päätöksentekijöiden äänestyskäyttäytymisestä. Tähän on päädytty pitkällisten keskustelujen jälkeen – pääperusteluna se, että on haluttu välttää kaikenlainen potentiaalinen painostus kansallisilta tahoilta kansallisten keskuspankkien pääjohtajille, joiden EKP:n neuvoston jäsenenä täytyy nimenomaan päättää euroalueelle sopivasta rahapolitiikasta. Myös ennusteen julkaisumuodot ja vastuu niistä vaihtelevat eri keskuspankkien käytännöissä.

4. Suomen Pankin rooli – avointa viestittämistä yhteisestä rahapolitiikasta ja Eurojärjestelmän toiminnasta

Rahaliitto on vaikuttanut syvästi siihen osallistuvien Euroopan kansallisten keskuspankkien toiminnan painopisteisiin. Euroalueen keskuspankkien pääjohtajat osallistuvat tietenkin rahapolitiikasta päättämiseen EKP:n neuvostossa. Kansalliset keskuspankit osallistuvat yhdessä EKP:n kanssa yhteisen rahapolitiikan edellyttämän tieto- ja analyysiperustan muodostamiseen sekä huolehtivat rahamarkkinaoperaatioista ja muusta rahapolitiikan toimeenpanosta käytännössä. Samalla kansalliset keskuspankit toimivat linkkinä EU-tason rahapoliittisen päätöksenteon ja kansallisen tason talouspoliittisen keskustelun välillä. Tällä tavalla ne voivat osaltaan tukea kotimaansa taloudellista menestystä rahaliitossa ja vaikuttaa sen luottamuksen rakentumiseen, joka on välttämätön ehto yhteisen rahapolitiikan menestykselle. Tällaista viestintää ja yhteydenpitoa ei voida tehdä pelkästään Frankfurtista käsin.

Keskustelu Suomen Pankki -laista paljasti, kuinka paljon tietämättömyyttä ja väärinkäsityksiä Suomen Pankin ja Eurojärjestelmän toimintaan vieläkin liittyy lähes kuuden toimintavuoden jälkeen useiden päättäjien ja kokeneiden toimittajienkin piirissä. Vähättelevät kommentit Suomen Pankin merkityksestä EMU-oloissa ovat vailla perustaa. Eihän ajatella, että maatalouspolitiikan tai tullipolitiikan – molemmat EU-tason asioita kuten rahapolitiikkakin – hoitoon osallistuvilla suomalaisilla viranomaisilla ei olisi mitään virkaa EU-oloissa. Entinen pankkivaltuuston jäsen Martti Tiuri tapasi sanoa, että eihän eduskuntaammekaan tule lopettaa tai pienentää, vaikka monilta osin lainsäädäntö pitkälle määräytyy EU:sta. Luonnollisesti tehtävät ovat muuttuneet, mutta panostus- ja asiantuntemusvaatimukset suomalaisissa instituutioissa vaikuttavuuden saamiseksi ovat pikemminkin kasvaneet Suomen EU- ja EMU-jäsenyyden myötä.

Jo nimityspäivänäni vastasin haastattelussa aivan spontaanisti Suomen Pankin roolia koskeviin kysymyksiin, että haluaisin poistaa Suomen Pankista mystiikkaa – tehdä osaltani

työtä sen puolesta, että se mielletäisiin koko kansan keskuspankkina. Suomen Pankkian toimii kansalaistensa parhaaksi. Minusta se on pankkilaisten luonnollinen tehtävä – edistää pankin muuttumista entistä modernimmaksi ja läpinäkyvämmäksi toimijaksi ja keskusteltajaksi. Samalla tulee tuoda lähemmäksi kansalaisia myös Eurojärjestelmää ja Euroopan keskuspankkijärjestelmää. Tämä museo on yksi keino edistää Suomen Pankin avautumista muillekin kuin raha- ja talouspolitiikkaan vihkiytyneille.

Olen vitsailnut, että Suomen Pankin rooli – ja johtokunnan jäsenen rooli – on totisesti muuttunut niistä päivistä, kun silloinen Kansallisosakepankin pääjohtaja J.K. Paasikivi ja Suomen ensimmäinen presidentti K.J. Ståhlberg keskustelivat tammikuussa 1926. Silloin Ståhlberg sanoi Paasikiven päiväkirjamerkintöjen mukaan, että ”Suomen Pankin tehtävänä on johtaa ja valvoa Suomen koko talouselämää!”

Noista ajoista Suomen Pankki ja sen rooli on tietenkin muuttunut. Vaikutusvaltaisimmillaan Suomen Pankin rooli oli pääomamarkkinoiden säännöstelyn aikana, etenkin ennen 1980-luvun puolivälissä tapahtunutta rahatalouden säännöstelyn purkamista. Sen jälkeenkin pankki oli hyvin vaikutusvaltainen harjoittaessaan omaa rahapolitiikkaa markan kelluessa.

Ymmärrän, että monille Suomen Pankissa pitkään olleille koroista päättämisen siirtyminen Frankfurtiin ei ole ollut helppoa ja siihen liittyviä ”vipinöitä” varmasti joskus haikaillaan, vaikka pitäisikin EMU-jäsenyyttämme oikeana ratkaisuna. Itselläni ei ole tällaisia kaipuita. Olin jo hyvin aikaisin saanut kipinän yhteiseen eurooppalaiseen rahaan, joka on osa eurooppalaista taloudellista ja poliittista integraatiota, joka paitsi että on tuonut Eurooppaan rauhaa ja hyvinvointia on myös globaalistuvassa maailmassa hyvä suoja vaalimillemme arvoille.

Kuulumalla suureen valuutta-alueeseen – euroalueella asuu yli 300 miljoonaa ihmistä – Suomi saa talouteensa perusvakauden. Suomen, kuten jokaisen muunkin jäsenmaan, on kuitenkin luonnollisesti itse omilla toimillaan varmistettava, että maan inflaatio ei poikkea liikaa yhteisestä tavoitteesta. Tavoitteeksi on määritelty euroalueen kuluttajahintaindeksin vuotuisen nousun pysyminen keskipitkällä aikavälillä alle kahden prosentin, mutta kuitenkin sen tuntumassa. Muita korkeampi inflaatio nakertaa maan tuotteiden hintakilpailukykyä ja johtaa aikaa myöten vientikysynnän hiipumiseen ja työttömyyden kasvuun. Hintakilpailukykyvystä huolehtiminen puolestaan edellyttää, että maan finanssipolitiikassa, työmarkkinoilla sekä hyödyke- ja palvelujen markkinoilla tuetaan hintavakauden linjaa. Tällainen politiikka on luonnollisesti myös koko kansantalouden tasapainoisen kasvun ja hyvinvoinnin edellytys.

Eurojärjestelmä on nuori keskuspankkijärjestelmä. Työnjako keskuksen eli EKP:n ja järjestelmään kuuluvien kansallisten keskuspankkien välillä on vielä muotoutumassa. Kansallisten keskuspankkien osalta varmaan voidaan joiltain osin mennä jonkinlaiseen työnjakoon ja erikoistumiseen. Esimerkkinä mainittakoon integroidun maksujen välitystoiminnan organisointi kolmen keskuspankin toimiessa palvelujen tuottajina tai valuuttavarannon sijoitustoiminnan hajauttaminen valuutoittain eri keskuspankeille. Tutkimustoiminnasta esimerkkinä voi mainita vaikkapa Suomen Pankin profiloitumisen Venäjän talouden tuntijana ja nyt lisäksi Kiinan talouden seuraajana.

Varsinaisten alueellisten - useita maita käsittävien - keskuspankkien syntymistä ei kuitenkaan voi pitää todennäköisenä, ja siinä suhteessa Eurojärjestelmä eroaa selkeästi Yhdysvaltain keskuspankkijärjestelmästä eli Fedistä, joka koostuu keskukselta ja alueellisista keskuspankeista. EU ei ole liittovaltio Yhdysvaltain tapaan, vaan kunkin sen jäsenvaltion intresseissä on ylläpitää oma rahaviranomaisensa. Niinpä Suomen Pankin johtokuntakin on strategialinjauksissaan määritellyt selkeästi Suomen Pankin kaksoisroolin: Suomen Pankki on Suomen rahaviranomainen ja Euroopan keskuspankkijärjestelmän jäsen / Eurojärjestelmän jäsen.

Eurojärjestelmän ja EKPJ:n toiminnan tulee kuitenkin olla eheää ja johdonmukaista. Mikäli toiminta on liian hajautettua, se saattaa olla tehotonta ja pienten maiden kannalta epäedullista siinä mielessä, että silloin todennäköisesti käytännössä suurten maiden keskuspankkien rooli kasvaisi pienten keskuspankkien kustannuksella. Vahva keskus, jonka tili-velvollisuutta ja toimien avoimuutta jäsenet kontrolloivat, on mielestäni Suomen edun mukainen. Siksi haluan korostaa Eurojärjestelmän yhteisöllisyyttä ja vahvaa EKP:tä sen keskuksena.

5. Lopuksi – eurooppalainen missioni

Viihdyin Frankfurtissa erinomaisesti ja edelleenkin, kun käyn siellä, joudun jonkinlaisen nostalgisen tunnelman valtaan. Kuten olen sanonut, EMI:n ja EKP:n aika oli erittäin hieno aika urallani – ei joka päivä saa olla rakentamassa rahaliittoa ja ison valuutta-alueen keskuspankkia yhdessä eri puolelta Eurooppaa tulleiden innostuneiden kollegoiden kanssa!

Luonnollisesti EMI-aika oli hieman liian "romanttista" voidakseen olla pysyvästi perusta keskuspankin toiminnalle. Meitä oli vain runsas sata henkeä ja vaikka hiljalleen lukumäärämme kasvoi, työskentely oli kuin perheessä. Ja kuten sanoin, vielä tilanteessa, joka valitsi lähtiessäni, jolloin meitä oli jo yli tuhat, ja keskuspankin organisaatio oli muuttunut monimutkaisemmaksi, koin että asiat toimivat sujuvasti uudessa keskuksessa. Luonnollisesti itse olin siinä hyvässä asemassa, että tunsin hyvin koko seniorikaartin jo EMI-ajoilta, mutta kyllä minusta esimerkiksi uusilla johtokunnan jäsenillä oli innostunut mieli ja se heijastui mielestäni koko organisaatioon välittömyytenä myös asioiden hoidossa.

Itse olin eniten tekemisissä saksalaisen, Bundesbankista tulleen, mutta suurimman osan elämästään yliopistossa työskennelleen Otmar Issingin kanssa, jolle kuuluu johtokunnassa kansantalous- ja tutkimusosastot, mutta myös italialaisen, kokeneen EU-tuntijan Tommaso Padoa-Schioppa kanssa. Hänen kanssaan olen sittemmin ollut vielä enemmän tekemisissä – Padoa-Schioppa vastuulla on EKP:ssa mm. kansainväliset asiat – ja esimerkiksi asiat, joita käsitellään Kansainvälisten suhteiden komiteassa, jonka jäsen olen nyt palattuani Suomen Pankkiin. TPS – kuten hänet kaikkialla EU:ssa tunnetaan, on vankka eurooppalaisuuden ja EU:n integraation edistäjä.

Minulle työskentely eurooppalaisessa instituutiossa oli hauskaa ja luontevaa, ja vaikka sielläkin oli joskus päiviä, joita ei haluaisi takaisin, työilmapiiri oli keskustelevalta ja dynaamiselta. Vaikka keskuspankki-ihmisiä pidetään kuivina teknokraatteina, ainakin näinä EMU:n suunnittelu- ja alkuvuosina työtämme leimasi aito innostus ja eurooppalainen henki.

EMI:ssä ja EKP:ssa on ollut heti alusta saakka myös hienoja persoonallisia johtajia. EMI:n neuvoston puheenjohtajana toimi Alexander Lamfalussy – erittäin arvostettu eurooppalainen ekonomisti ja pankkiiri – alkuaan unkarilainen. Hän oli erittäin vaatimaton ja helposti lähestyttävä. Uskon, että monilla suomalaisilla EMI:n vierailu on hänestä miellyttäviä muistikuvia. Oli nimittäin niin, että suomalaiset olivat kaikkein innokkaimpia vierailijoita EMI:iin – tämä oli luonnollista, kun me olimme tulleet vasta niin hiljattain EU:n jäseneksi (v. 1995) ja jollain lailla kai koettiin tarpeelliseksi rakentaa yhteyksiä manner-Eurooppaan. Nämä suhteethan olivat olleet varsin taka-alalla vuosikymmeniä. Lamfalussy – vaikkakin oli kiireinen – hyvin ystävällisesti lupasi tulla kättelemään suomalaisia vierailijoita – ja hyvin usein jäi heidän kanssaan pitkäksi toviksi.

Alexander Lamfalussy on EMI:stä eläkkeelle siirtymisensä jälkeenkin ollut merkittävästi mukana suunnittelemassa EU:n rahoitusmarkkinoiden yhtenäistämistä – hänen mukaansa hän on nimetty mm. EU:n uudistettu rahoitusmarkkinoiden valvontakehikko, jossa keskeinen rooli on ns. Lamfalussy-komiteoilla. Nimi tulee siitä, että hän veti ns. ”viisaiden ryh-

mää”, joka selvitti tarvittavia toimia EU:n rahoitusvalvonnan yhtenäistämiseksi ja siten rahoitusmarkkinoiden integroimisen edistämiseksi.

Itse muistan hänet EMI-ajoilta mm. siitä, että hän sanoi EU:n tulevaisuudesta jotakin, joka oli omiaan aukaisemaan minun käsitysmailmaani. Olin jostain lukenut että EU:ta oli kuvattu "sellaisten monimutkaisten verkostojen kokonaisuutena, jotka jossakin tapauksissa liittyvät läheisesti toisiinsa, toisinaan taas ovat osittain toisistaan irrallaan". Ja ihmettelin mitä tämä mahtaa tarkoittaa. Juuri Lamfalussyn ansiosta aloin ymmärtää että EU on uniikki luonteeltaan - *sui generis*. Hän kiinnitti huomionni siihen tosiasiaan, että federaatioita on monenlaisia ja että ei voi tehdä paralleelia esimerkiksi EU:n tulevan rakenteen ja Yhdysvaltain liittovaltiomallin välillä. Hän korosti aina, että EU etsii oman tulevan muotonsa omista lähtökohdistaan eikä kopioi mitään olemassa olevaa mallia.

Toiselta EMI:n aikaiselta vaikuttajalta, toimitusjohtaja Robert Raymondilta, puolestani sain kiinnostuksen rahoitusmarkkinoiden integraation tärkeyteen. Hän toi jo ennen EMU-aikaa ja Lissabonin strategiaa esille tärkeänä yhtenäisten kitkattomien rahoitusmarkkinoiden aikaansaamisen merkityksen EU:n sisämarkkinoille ja on varoittanut kansallisten etujen lyhytnäköisestä puolustamisesta! Itsekin olen yrittänyt pitää tätä teemaa esillä puheenvuoroissani, sillä laskelmien mukaan yhtenäisistä EU:n laajuisista rahoitusmarkkinoista – jotka toimisivat samaan tapaan kuin Yhdysvalloissa – on arvioitu olevan merkittävää hyötyä EU:n potentiaaliselle talouskasvulle.

Teema, joka oli myös esillä EMU:n alussa, on erittäin tärkeä ja muistan sen hyvin. Se on edelleen ajankohtainen ja liittyy EU:n ja euroalueen kasvuun ja kasvumahdollisuuksiin: Ensimmäiseen EKP:n kuukausikatsaukseen tammikuussa 1999 laadittiin Issingin aloitteesta pieni artikkeli "Euroalue kolmannen vaiheen alussa", jossa esitettiin taulukko euroalueen keskeisistä tunnusluvuista. Artikkelissa todettiin, että "huomio kiinnittyy varsinkin siihen, että euroalue koostuu entisistä pienistä ja keskisuurista talouksista, jotka ovat liittyneet yhteen muodostaen suuren sisämarkkinatalouden. Euroalueen osuus maailmantalouden BKT:sta on 15% ja se on siten yksi maailman suurimmista talouksista. Ostovoimaltaan sille vetää vertoja ainoastaan Yhdysvallat." Edelleen todettiin, että "koska euroalue on suuri talous, sen 'avoimuuden aste' – ulkomaankauppa suhteutettuna talouden kokoon – on paljon pienempi kuin yksittäisten jäsenvaltioiden".

Minusta nämä luonnehdinnat kuvaavat hyvin sitä optimismia, jota mielestäni tuolloin tunnettiin euroalueen kasvun suhteen: ajateltiin, että sisämarkkinat alkaisivat yhteisen rahan myötä toimia nopeastikin yhtenäisenä talousalueena. Nyt tiedämme, että yhteismarkkinoiden toiminta ei lähtenyt aivan näin helposti liikkeelle täysipainoisesti, vaikka edistystä toki on tapahtunut. Yhteismarkkinoiden toiminnan edistämiseksi tarvitaan määrätietoisia toimia – ennen muuta rakenteellisia uudistuksia ja harmonisointia, joiden toteuttaminen ei tapahdu kädenkäänteessä. Ehkä myös psykologialla on merkitystä – voi olla, että edelleenkin euroalueen maiden kansalaiset, yrittäjät ja poliitikot ajattelevat maitaan ja mahdollisuuksiin pienen tai keskisuuren avoimen talouden näkökulmasta – ja suuntaavat huomionsa euroalueen ulkopuolisille vientimarkkinoille (mikä luonnollisesti myös on tärkeää), eivätkä ole hyödyntäneet täysimääräisesti suuria sisämarkkinoita. Vähättelemättä EU:n rakenteellisia ongelmia olen optimistinen ja uskon että vähitellen myös laajentuneiden euroalueen kotimarkkinoiden mahdollisuudet aletaan paremmin oivaltaa. Tämän tärkeyden oivaltaminen olisi myös omiaan vauhdittamaan toimenpiteitä aidosti eurooppalaisten rahoitusmarkkinoiden aikaansaamiseksi, jotka taas puolestaan edistäisivät kotimarkkinoiden toimintaa ja taloudellisia kasvumahdollisuuksia.

Aika sekä EMI:ssä että EKP:ssa oli opettavaista monessa suhteessa, ja haluaisin korostaa yhtä asiaa, joka minulle oikein selvisi vasta palattuani takaisin. Se on keskustelu ja argumentointi. Manner-Euroopassa, EMI:ssä ja EKP:ssä keskustellaan asioista monipuolisesti ja argumentteja myös kuunnellaan. En mitenkään usko että esimerkiksi vain suurten maiden edustajia kuullaan ja että pienen maan edustajalla ei ole mahdollista vaikuttaa asioihin –

niin kuin joskus kuulee sanottavan. Hyvät argumentit vaikuttavat ja niiden esittäjiä kuunnellaan. Luonnollisesti kukaan ei voi sanella asioita yhteisössä.

Palattuani Suomeen jouduinkin hämilleni siitä kyynisyydestä ja ulkopuolisuudesta, jolla mielestäni Euroopan unioniin kotimaassa suhtauduttiin: ei niinkään meidän yhteisenä projektinamme, vaan Suomessa puhuttiin yleisesti EU:sta ja sen asioista ikään kuin olisimme ulkopuolisia. Jouduin oikomaan monia väärinkäsityksiä ja tunsin monesti olevani varsin yksin eurooppalaisuuteni kanssa.

Mistä tämä johtuu? Mielestäni emme tunne enää mannereurooppalaista kulttuuriperintöämme ja yhteiskuntamallimme juuria – ainakaan tarpeeksi – ja tämä saattaa selittää vierautemme EU:ssa ja sen organisaatioissa. Ellemme tee asialle jotakin, meillä on riski marginalisoitua foorumeilla, joissa meitä koskevista asioista keskustellaan ja päätetään.

Tämä asia on alettu tiedostaa valtioneuvoston kansliassa, lähinnä ministeriöiden kansliapäälliköistä koostuvassa EU-asiain komiteassa, johon myös minä kuulun. Siellä on pohdittu, miksi suomalaisia on vaikea saada virkoihin EU:n komissiossa ja nykyään myös EKP:ssa. Olen tuonut esille mielipiteenäni, että kyse ei ole välttämättä asiantuntemuksen ja osaamisen puutteesta, vaan suurelta osin asenteista. Suomalaiset viihtyvät kyselyjen mukaan huonosti EU:n organisaatioissa – ruotsalaisten jälkeen huonoiten. Sekä suomalaiset että ruotsalaiset korostavat mielellään ”erilaisuuttaan”.

Kuitenkin on niin, että meidän suomalaisten on mentävä mukaan täysillä. Tarvitsemme ihmisiä, jotka ovat ”kuin kala vedessä Euroopassa”. Jotta voisimme päästä tavoitteeseen tältä osin, meidän tulee löytää uudelleen eurooppalaiset juuremme ja eurooppalainen identiteettimme.

Ymmärsin varsin pian kotimaahan saavuttuani, että eräs missioni uudessa asemassani Suomen Pankin johtokunnan jäsenenä on yrittää tuoda lähemmäksi suomalaisia paitsi yhteistä rahapolitiikkaamme myös eurooppalaisuutta yleisemminkin – tänään kertomalla omista kokemuksistani ja näkemyksistäni.